

МІСЦЕ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

Діана Щєпова

Дніпропетровський аграрно-економічний університет

Анотація:

У статті розглядаються особливості вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу у вищій школі й визнається їх місце в системі професійної підготовки студентів аграрних університетів. Аналізуються найгостріші проблеми викладання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрних освітніх закладах, зокрема такі, як інноваційні методи викладання, підвищення кваліфікації викладачів соціально-гуманітарних дисциплін з урахуванням інновацій у системі освіти, переорієнтація цілей соціально-гуманітарних дисциплін у бік розвитку особистості студента. Автор звертає увагу на переосмислення досвіду професійної підготовки майбутнього аграрія та розглядає її з позиції гуманізації процесу навчання, що передбачає якісну зміну пріоритетів.

Ключові слова:

соціально-гуманітарна підготовка; інновації; аграрна освіта; особистість студента.

Аннотация:

Щєпова Диана. Место социально-гуманитарных дисциплин в системе аграрного образования.

В статье рассматриваются особенности преподавания дисциплин социально-гуманитарного цикла в вузе и определяется их место в системе профессиональной подготовки студентов аграрных университетов. Анализируются наиболее острые проблемы преподавания социально-гуманитарных дисциплин в аграрных вузах, как-то: инновационные методы преподавания, повышение квалификации преподавателей социально-гуманитарных дисциплин с учетом инноваций в системе образования, переориентация целей социально-гуманитарных дисциплин в сторону развития личности студента. Автор обращает внимание на переосмысление опыта профессиональной подготовки будущего агрария и рассматривает ее с позиции гуманизации процесса обучения, что предполагает качественное изменение приоритетов.

Ключевые слова:

социально-гуманитарная подготовка; инновации; аграрное образование; личность студента.

Resume:

Shchepova Diana. Place of social and humanitarian disciplines in the system of agrarian education.

The article examines particular features of teaching social and humanitarian disciplines at the agrarian university; their place in the system of students' professional training is defined. The author analyzes the main problems of teaching social and humanitarian disciplines at agrarian universities, among them there are innovative methods of teaching, retraining of teachers of social and humanitarian disciplines with regards to innovations in the system of higher education, re-orientation of goals of social and humanitarian disciplines towards the student's personality development. The author draws attention to the reevaluation of experience of a future agrarian's professional training and considers it from the position of education process humanization, which supposes the cardinal modification of priorities.

Key words:

social and humanitarian training; innovation; agrarian education; student's personality.

Постановка проблеми. Становлення української демократичної держави, побудова громадянського суспільства передбачають зміни в системі освіти України. Це насамперед стосується переорієнтації на особистість громадянина, що набуває особливої значущості в сучасних умовах. У галузі вищої освіти стратегічний напрям підвищення освітнього та культурного рівня фахівців передбачає перехід до гнучкої системи їхньої підготовки на основі гуманістичних принципів. Гуманістичні цінності освіти зумовлюють професійну переорієнтацію в підготовці майбутніх фахівців аграрного сектору економіки на педагогіку співробітництва. Місце соціально-гуманітарних дисциплін у системі освіти аграрного університету визначається передусім тим впливом, який вони чинять на процес формування особистості. Мета навчання цих дисциплін спрямована на набуття студентами прикладних компетенцій, а саме – особистісно-життєтворчих, соціалізаційних, комунікативних, інтелектуально-інформативних, що, так само, посилює вимоги до предметно-

методичної діяльності викладача аграрного вишу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного розвитку фахівця, становлення його професіоналізму в контексті сучасних гуманістичних підходів успішно розробляється у психологічній науці, акмеології, професійній педагогіці, про що свідчать дослідження С. Батишева, А. Деркача, Є. Климова, Т. Кудрявцева, Ю. Поваренкова, О. Романової, В. Рибалка, В. Шадрикова та ін.

Окремі аспекти формування професіоналізму розглядаються у працях учених-педагогів Т. Бутенко, В. Кан-Калика, Я. Коломінського, Н. Лисенко, С. Мельничук, А. Мудрика, Г. Нагорної, Д. Петрової, В. Писаренко, І. Прокопенка, І. Синиці, Г. Тарасинко, Г. Шевченко, Т. Яковлевої.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз процесу викладання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрних закладах освіти, складниками якого, на нашу думку, є інноваційні методи викладання, підвищення

кваліфікації викладачів соціально-гуманітарних дисциплін з урахуванням інновацій у системі освіти, переорієнтація цілей соціально-гуманітарних дисциплін у бік розвитку особистості студента. При цьому слід звернути увагу на переосмислення досвіду професійної підготовки майбутнього аграрія і розглянути її з позиції гуманізації процесу навчання, що припускає якісну зміну пріоритетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості навчання дисциплін соціально-гуманітарного циклу у вищій школі та визначення їх місця в системі професійної підготовки студентів аграрних університетів розглянемо насамперед із позиції підготовки викладачів гуманітарного профілю. Реорганізація системи освіти в Україні та професійно-педагогічної підготовки викладачів гуманітарних дисциплін на перших етапах характеризувалася широким експериментуванням, змінами в системі професійно-педагогічної підготовки, вибором кожним педагогічним вишем змісту загальнопедагогічної підготовки, вихованням педагогічної самостійності та творчості студентів, змінами у структурі викладання гуманітарних дисциплін. Наступний період у формуванні системи професійно-педагогічної підготовки в Україні позначився реформуванням вищої школи, навчального процесу, його структури, методів і форм. У радянський період було зроблено акцент на сумі знань з основ наук як на основній меті навчання, а також на провідній ролі викладача в початковому процесі, що призвело до недооцінювання самостійної роботи студентів. Головними зовнішніми чинниками, що вплинули на реформування професійно-педагогічної підготовки викладачів в Україні, можна визначити такі: розпад соціалістичної системи, посилення світових інтеграційних процесів, створення ринкової економіки, тенденції оновлення освітніх систем у багатьох країнах Європи. Внутрішніми чинниками можна вважати визнання незалежності України та пов'язані з цим прогресивні процеси в науці й освіті, зокрема розширення системи освіти та її вдосконалення, що впливає на формування нового суспільного замовлення – підготовку сучасного викладача соціально-гуманітарних дисциплін [5].

Сьогодні набуває актуальності питання використання інноваційних технологій у навчанні загалом і в аграрній освіті зокрема. Пов'язано це з тим, що нові соціально-

економічні перетворення зумовили необхідність докорінних змін в організації системи освіти, методології і технології організації педагогічного процесу в аграрних навчальних закладах, а це, відповідно, потребує підготовки нової плеяди науково-педагогічних кадрів. Крім того, посилилася тенденція щодо гуманітаризації змісту освіти, з'явилися нові навчальні дисципліни й гостро постала потреба у викладачах, які б могли забезпечити творчий, інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій. Сьогодні викладач, на відміну від умов жорсткої регламентації змісту й організації навчального процесу, отримав можливість творення власної педагогічної лабораторії, а тому необхідним для нього є набуття досвіду інноваційної діяльності. Ринкові економічні відносини, спричиняючи конкуренцію між державними і недержавними вишами, дають можливість молодій людині навчатися там, де інноваційний потенціал і якість освіти, яку можна здобути, є найвищими. Бурхливі зміни в інформатизації суспільства активізують потребу оновлення інформаційно-освітнього середовища. Все, зазначене вище, вимагає від викладачів вишів професіоналізму найвищого рівня, постійного особистісного зростання й удосконалення.

Вихід предметно-методичної підготовки викладачів циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі на рівень необхідних суспільних вимог був зумовлений прийняттям в Україні в умовах проголошеного державного суверенітету закону «Про освіту» та інших законодавчих документів в освітній галузі. Так, зокрема Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті закріпила положення про те, що підготовка педагогічних працівників, які працюватимуть у закладах освіти різних рівнів акредитації, є ключовим завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики. Розробка нових підходів до професійно-педагогічної освіти здійснювалася в руслі загальних тенденцій перетворень вищої освіти України, таких як фундаменталізація змісту підготовки фахівців, забезпечення цілісності освітніх програм, оновлення їх змісту, переорієнтація з комуністичної моралі на загальнолюдські цінності, створення умов для особистісного та професійного розвитку.

До найгостріших проблем викладання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрних закладах освіти, на думку сучасних науковців, належать:

– брак у меті та змісті навчання дисциплін соціально-гуманітарного циклу єдності об'єктивного і суб'єктивного, що передбачає розвиток студента через сприйняття, усвідомлення та осмислення загальнолюдських цінностей, формування мотивів самореалізації особистості;

– недооцінювання аксіологічного виміру при викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що пов'язане з невизнанням його ролі у процесі підготовки студента до майбутньої професійної діяльності;

– переобтяженість програм і підручників фактичним матеріалом;

– недоліки у структуруванні викладачем навчального матеріалу, що спричинені недооціненням ролі соціально-гуманітарних дисциплін у процесі розвитку й самореалізації людства загалом і кожної конкретної людини зокрема, унаслідок чого для відбору навчального матеріалу застосовуються традиційні критерії;

– традиційний характер організації навчання на заняттях, зумовлений традиційно орієнтованою професійною підготовкою викладача.

Жорстка регламентація навчальних програм, що спостерігається й дотепер, призводить до їх перевантаженості, а протиріччя між великим обсягом матеріалу й обмеженням кількості годин на його вивчення певним чином змушує викладача циклу соціально-гуманітарних дисциплін обмежитися у процесі навчання репродуктивним характером викладання. Тому в традиційному навчанні педагог розглядається як провідна та центральна фігура навчального процесу. Його діяльність на заняттях із дисциплін соціально-гуманітарного циклу зорієнтована на передачу знань (предметно-орієнтована), на відміну від інноваційного навчання, спрямованого на розвиток особистості студента [5].

Демократичні та гуманістичні процеси в Україні детермінують педагогічні методи і стилі, що пов'язані з особистісно-орієнтованою, творчо-інноваційною діяльністю викладача соціально-гуманітарних дисциплін. Зміст професійної підготовки спеціалістів у вищій школі, зокрема в аграрному виші, передбачає поглиблене засвоєння наукових основ і технологій обраного виду праці, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, формування особистісних якостей, необхідних для роботи в аграрній сфері. Сучасна філософія

освіти розглядає професійну підготовку у взаємозв'язку та поєднанні всіх її суб'єктів, особливо в розумінні загальнолюдських цінностей, надаючи перевагу філософії діалогу [4, с. 59]. Усе, викладене вище, неможливе без використання інноваційних технологій під час викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Аналіз науково-педагогічної літератури з порушеної нами проблеми засвідчив, що в низці досліджень соціально-гуманітарна підготовка майбутнього фахівця аграрної галузі розглядається як:

– неперервна освітня система, що охоплює три підсистеми (теоретичну, дослідницьку і практичну);

– система загальнокультурних, соціально-економічних, спеціальних компонентів, в основі якої – органічна єдність загального, особливого й одиничного з погляду взаємозв'язків, взаємних переходів і взаємозумовленості різних суспільних явищ;

– система організаційно-методичних заходів, спрямованих на підготовку майбутнього випускника вищої школи до фахової діяльності.

Культурно-національне відродження суверенної України та пов'язані з ним процеси демократизації, деполітизації, деідеологізації освіти, основний зміст яких визначено в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), істотно вплинули на методика й технологію викладання соціально-гуманітарних дисциплін і змінили вектор їх розвитку. Визначальним чинником такого впливу можна вважати суспільство, що вимагає від майбутнього фахівця бути висококваліфікованою, цілеспрямованою, творчою особистістю, здатною висувати й виконувати соціально важливі завдання; особистістю із виробленою системою цінностей і потребою в розвитку й самореалізації [1].

Виникає необхідність переосмислення досвіду професійної підготовки майбутнього аграрія і розгляду її з позиції гуманізації процесу навчання, що припускає зміну пріоритетів, а саме:

– цілей (актуалізація і розвиток особистісних і суб'єктних функцій індивіда);

– змісту, у якому освітній стандарт органічно поєднується з особистісним досвідом студентів;

– технологій, що забезпечують розвиток особистісних функцій і особистісний рівень самореалізації індивіда.

Останнім часом набула розвитку ідея гуманізації професійної підготовки фахівців, що передбачає формування готовності не тільки виконувати вузькопрофільні завдання, а й бути суб'єктом освітнього процесу. Отже, головною метою навчально-виховного процесу стає орієнтація студента на розвиток і саморозвиток особистості у майбутній професійній діяльності. Відомий факт, що випускники після закінчення навчального закладу не поспішають на роботу за фахом у сільську місцевість. Це можна пояснити низкою причин, серед яких матеріальне та побутове забезпечення випускників посідає не останнє місце. Саме впровадження інноваційних технологій навчання під час викладання соціально-гуманітарних дисциплін, формування патріота України, який переймається проблемами становлення нашої держави, може змінити цю тенденцію.

Завданнями соціально-гуманітарної підготовки майбутнього аграрія, на нашу думку, мають стати орієнтація на розвиток і саморозвиток особистості; на навчання, в основі якого – критичне осмислення конкретних знань, ситуацій; на розв'язання конкретних проблем, що постають перед людиною, суспільством; на визначення та формулювання студентом власної мети, вибір способів її досягнення тощо.

Однією з найважливіших проблем вищої школи аграрного профілю є відбір змісту теоретичної підготовки з циклу соціально-гуманітарних дисциплін, що визначається сучасними нормативними документами вищої школи (освітньо-професійною програмою, структурно логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого навчального закладу) і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, що застосовуються під час проведення навчальних занять та інших видів навчальної діяльності.

Система знань дисциплін гуманітарного циклу для аграрних вишів є значно ширшою, аніж їх комплекс, що визначений нормативними курсами соціально-гуманітарних дисциплін вищої школи, хоча до програми підготовки аграріїв увіходять лише ті головні положення науки, засвоєння яких дає змогу студентам будувати систему наукової інформації.

Сутнісною характеристикою результату вивчення соціально-гуманітарних дисциплін в аграрному виші є готовність випускника до активної, творчої, свідомої професійної діяльності. Основний підхід до її трактування у психології пов'язаний із поняттям настанови (Д. Узнадзе), що визначається як «цілісна модифікація суб'єкта», його готовність до сприйняття майбутніх подій і виконання певних дій, що є основою його доцільної виборчої активності [6, с. 271]. До таких дій належать: узгодження двох змістових компонентів – навчання й освіти, що спрямовують і координують розвиток особистості як індивідуальності; розробка інноваційних технологій освітнього процесу, в основу яких покладена педагогічна культура виявлення та використання суб'єктного досвіду студента як досвіду його власної життєдіяльності (пізнання, соціалізації, саморозвитку, самореалізації); створення умов для здійснення внутрішньої і зовнішньої диференціації, її оптимального співвідношення з урахуванням виявлених можливостей і перспектив індивідуальної траєкторії розвитку кожного студента як особистості.

У процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін необхідно: створити максимально сприятливі умови для виявлення природних здібностей особистості; визначити методу навчання не тільки змістом освіти, а й природними здібностями особистості, своєрідністю її суб'єктного досвіду у сприйнятті, засвоєнні й використанні інформації; визнати фундаментальною основою навчально-виховного процесу формування у студентської молоді загальнолюдських цінностей і професійних цінностей; визначити обсяг матеріалу, що вивчається, термінів навчання на основі індивідуальних здібностей (інтересів, здатностей, уподобань, запитів); спрямувати особистість на всебічний розвиток (фізичний, моральний, розумовий), самоконтроль, самокорекцію, самореалізацію.

Особлива увага при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін в аграрному виші має приділятися тому, щоб навчання перетворити на процес дослідження. Завдання викладача – допомогти студентам у знаходженні, опрацюванні, оперуванні, структуруванні, відборі та утриманні в пам'яті необхідної інформації, а найголовніше – навчити студентів використовувати здобуті соціально-гуманітарні

знання у своїй професійній діяльності та особистому житті.

Висновки. Отже, з огляду на викладений вище матеріал, можна виділити такі особливості викладання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрних вишах: спрямування мети навчання на набуття студентами прикладних компетенцій, пов'язаних із їхньою майбутньою професійною діяльністю в аграрній галузі; використання потенційних можливостей соціально-гуманітарних дисциплін для формування працівника аграрного сектора як свідомого

громадянина України; оновлення мети, змісту, форм і методів навчання на основі гуманізації і готовність викладачів до реалізації інноваційного навчання.

Перспективи подальшого дослідження проблеми інноваційного навчання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрному виші вбачаємо в конструюванні дидактичних матеріалів і розробці програми особистісного професійного зростання кожного студента в період навчання його у вищій аграрній школі.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – Київ: Освіта, 1993. – 24 с.
2. Доктрина розвитку національної освіти в Україні. – Київ: Освіта, 2001.
3. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1991. – 25 червня.
4. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник / В. С. Лутай. – К.: Центр «Магістр-S», 1996. – 256 с.
5. Островська Н. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні дисциплін гуманітарного циклу в аграрному інституті: результати досліджень та їх аналіз / Н. Островська // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Чернівці: ЧНУ, 2006. – Вип. 301. – 226 с.
6. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования / Д. Н. Узнадзе. – М.: Наука, 1966. – 452 с.

References

1. *State national program "Osvita" (Ukraine in XXI century)*. (1993). Kyiv: Osvita. [in Ukrainian].
2. *Law of Ukraine "On education"* (1991). Osvita. [in Ukrainian].
3. *The Doctrine of the national education development in Ukraine*. (2001). Kyiv: Osvita. [in Ukrainian].
4. Lutai, V. S. (1996). *Philosophy of modern education*. Kyiv: Centre "Mahistr-S". [in Ukrainian].
5. Ostrovska, N. (2006). Person-oriented approach in teaching humanitarian disciplines at the agrarian university: research results and their analysis. *Scientific reporter of Chernivtsi National University named after Yurii Fedkovich*. Chernivtsi: ChNU. [in Ukrainian].
6. Uznadze, D. N. (1966). *Psychological researches*. Moscow: Nauka. [in Russian].

Рецензент: Павленко А.І. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Щепова Діана Романівна
Дніпропетровський
аграрно-економічний університет
вул. Ворошилова, 25
м. Дніпропетровськ, Україна, 49600

doi:10.7905/нвмдпу.v1i12.937

Надійшла до редакції: 06.10.2014 р.

Прийнята до друку: 05.12.2014 р.